

**ՄԻՔԱՅԷԼ ՎՐԴ. ՉԱՄՉԵԱՆԻ
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԼԵՂՈՒԻ ԳՐՔԻ
ԹԻՖԼԻՍԻ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐՈՑԻ
ՄԻԱԿ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ**

ՏԻՐՈՒՀԻ ՍԻՐԵԿԱՆԵԱՆ (tiruhi.sirekanyan@list.ru)

ՄՈՒՏՔ

Ներսիսեան հոգեւոր դպրոցի տպարանի կարեւորագոյն հրատարակութիւններից մէկը Մխիթարեան միաբանութեան անդամ Միքայէլ վրդ. Չամչեանի *Քերականութիւն հայկազեան լեզուի* գիրքն է, որ Թիֆլիսում հրատարակուել է 1826ին: Այստեղ քննական-համեմատական-վերլուծական մեթոդի կիրառման օգնութեամբ վիճարկում ենք.-

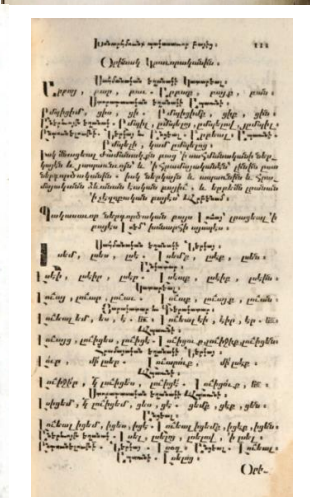
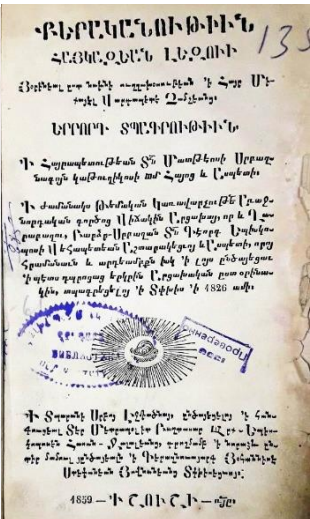
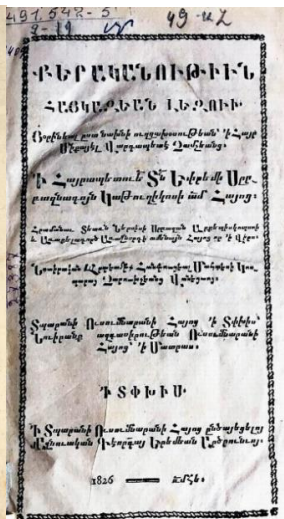
ա) Մատենագէտ Հայկ Դաւթեանի կողմից նոյն տարուայ ընթացքում նոյն գրքի երկու հրատարակութեան գաղափարը: Մեր կարծիքով, Կոստանդնուպոլսում 1779ին տպագրուած գրքի արեւելահայերէն տարբերակը 1826ին Թիֆլիսում հրատարակուել է մէկ անգամ:

բ) Ապացուցում ենք, որ Վենետիկում եւ Թիֆլիսում տպագրուած գրքերը յար եւ նման են իրար եւ առաջին հայեացքից մասնագէտներն անգամ դրանք չեն տարբերում, եթէ չնայեն տիտղոսաթերթերին, որտեղ մի դէպքում նշուած է Վենետիկ, միւս դէպքում՝ Թիֆլիս: Բացարձակ նոյն տառատեսակներն են, անգամ նոյն ձեւաւորումը, գրեթէ նոյն նկարները եւ նոյն զարդանախշերը: Այս նոյնականութիւնը խախտուած է մէկ պարագայով: Վենետիկում տպագրուած օրինակը դասական գրաբարով է, Թիֆլիսում տպագրուած օրինակը՝ արեւելահայերէնով: Գրքի տառատեսակների, ձեւաւորման նոյնականութիւնը եկել է մէկ վայրից՝ Ամստերդամից, որտեղ այդ տառատեսակները շուրջ մէկ դարի ընթացքում՝ 1650-1750ականներին ստեղծուել, բարելաւուել ու օգտագործուել են: Ամստերդամից դրանց տառահայրերը, տառամայրերը, պատրաստի տառերի մի մասը Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան հիմնադիր Մխիթար աբբահօր ջանքերով, 1730ականներին, գնման միջոցով յայտնուել է Վենետիկում, մի մասը - դարձեալ գնման միջոցով - 1819ին յայտնուել է Թիֆլիսում:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎՐԴ. ՉԱՄՉԵԱՆՑԻ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԳՐՔԻ ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1824ի Նոյեմբերի 12ին Գէորգ աղա Երեմեան Արծրունու¹ միջնորդութեամբ մահտէսի Կոսպար Բարսեղեան Չարովսչեանը² Թիֆլիսում կտակ

¹ Գէորգ աղա Երեմեան Արծրունի (1771-1830), հայ իշխան, ազնուական, մեծահարուստ, բարեգործ: Սերել է Վանի Արծրունեաց թագաւորական գերդաստանից: 1813ին ընտանիքով Վանից տեղափոխուել է Թիֆլիս: Զբաղուել է խոշոր առեւտրական գործունէութեամբ: Մտերմացել է Վրաստանի հայոց թեմի առաջնորդ

Քերականության հայկազան լեզուի վննետիկան և թիֆլսեան հրատարակութանց անուանաթերթերն ու ներքին էջերից օրինակներ

Ներսէս Աշտարակեցոյ հետ և առետրական գործունէութեանը զուգահեռ գրադրուել մշակութանապատ բարեգործութեամբ (Ա. Երիցեանց, Գրիգոր Արծրունու և նրա քսան հինգ Կարապետ Գրական գործունէութեան առիթով (1865-1890), տպ. «Արօր» Տ. Նազարեանի, Թիֆլիս, 1890, էջ 4-34. նաեւ՝ Խ. Մալումեան, Մարի մշակը. Գրիգոր Արծրունու գրական գործունէութեան 25-ամեակի առիթով, տպ. «Արօր» Տ. Նազարեանի, Թիֆլիս, 1890, էջ 2. նաեւ՝ Հ. Տէրաստոածատրեանց, Բաղարան հայ կենսագրութեանց (հայագէտներով), 1441-1904, պրակ առաջին, արագատիպ Ա. Քոթաթելաձէի, Թիֆլիս, 1904, էջ 150-51. նաեւ՝ Գ. Ստեփանեան, Կենսագրական բաղարան (հայ մշակոյթի գործիչներ), հիպր. Ա. Հալաստան հրատ., Երեւան, 1978, էջ 151:

² Գէորգ աղա Երեմեան Արծրունու բարեկամ-համերկրացի:

է կազմել: Նա իր հսկայական ունեցուածքը միքանի բաժիններով կտակել է առաջին կէտով իր հարազատներին, երկրորդ կէտով՝ Թիֆլիսի 17 հայկական եկեղեցիներին, ապա՝ Վանի տարածքի եկեղեցիներին եւ եւս մի կէտով՝ Թիֆլիսում Ներսէս արքեպիսկոպոս Աշտարակեցու կառուցած ուսումնարանին: Կտակում մասնաւորապէս նշուել է.

Նորակառոյց Վարժարանի Հայոց աստ ի Թիֆլիզ քաղաքի՝ յատկացուցեն չորս հազար վեց հարիւր արծաթէ մանեթ, եւ սովին գումարաւ գնեալ զանշարժ կայս, զեկամուտ նորին ամի ամի պիտոյացուցեն յաղագս Վարժարանին յափտեանս ժամանակաց: Վասն յիշատակի իմոյ ի Տպարանի նոյն Վարժարանի տպել տացեն ի պէտս աշակերտացն գՔերականութեան/ի որքան եւ հարկաւոր իցէ, եւ զայս Կտակ իմ տպեցեն ի նոյն Քերականութեան, եւ զարդինս յառաջացեալս ի վաճառմանէ նոցա, յատկացուցեն ի մշտնջենական օգուտ նոյն Տպարանին, եւ յամենայն գիրս տպեցեալս անդ՝ անջինջ պահպանեցեն յիշատակ անուան իմոյ եւ ծնողաց իմոց:

Կտակակատարներ են նշանակուել Վրաստանի թեմի առաջնորդ Ներսէս արք.ը, Գէորգ Երեմեան Արծրունին, Յարութիւն Շերմազան-Վարդանեանը:

Կտակատէրը հրատարակուելիք քերականութեան գրքի ընտրութիւն չի կատարել, թողել է հոգեւոր դպրոցի հայեցողութեանը: Ներսէս արքեպիսկոպոսը որոշել է տպագրել Մխիթարեան միաբանութեան անդամ Միքայէլ վարդապետ Չամչեանցի³ 1779ին Վենետիկում տպագրուած *Քերականութիւն հայկազեան լեզուի* գիրքը⁴:

Թէեւ Չարութեանի կտակը դեռեւս վիճարկում էր, սպասուող եկամուտները դեռ չէին ստացում, այնուամենայնիւ նրա յիշատակը յաւերժացնելու նպատակով, Ներսէս արք.ի հրամանով, իր անձնական միջոցներից յատկացրած գումարով, 1825ին սկսուել է գրքի տպագրութեան նախապատրաստական աշխատանքը: 600ից անելի էջը խմբագրուել է, պահպանելով հեղինակային սկզբունքը, դրանում քննարկուող օրինակների բացատրութիւնները բերուել են արեւելահայերէն թարգմանութեամբ: Շարուածքը ամենայն հաւանականութեամբ իրականացուել է ամբողջ տարուայ ընթացքում եւ բուն տպագրութեան գործը սկսուել է 1826ի կէսերին: Որպէս տպագրութեան տարի 1826ն է նշուած գրքի տիտղոսաթեր-

³ Միքայէլ Աբրահամի Չամչեանց (1738-1823).- պատմաբան, քերական, լեզուաբան, աստուածաբան, մանկավարժ: Մխիթարեան միաբանութեան անդամ: Սովորել է Սուրբ Ղազարի Մխիթարեան վարժարանում (1757-1762): Տիրապետել է յունարէն, լատիներէն, եբրայերէն, իտալերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն, արաբերէն, սանսկրիտ, ասորերէն, պարսկերէն, թուրքերէն եւ այլ լեզուների: Վարել է տարբեր պաշտօններ: Եղել է Մխիթարեան միաբանութեան վարչական մարմնի խորհրդական:

⁴ Հայր Միքայէլ վրդ. Չամչեանց, *Քերականութիւն հայկազեան լեզուի*, տպ. Դեմետրեայ Թէոդոսեանց, Վենետիկ, 1779, յԱպրիլի 20, 600 (610) էջ:

թին: Տպագրութեան գործը հաւանաբար աւարտուել է այդ թուականին, բայց կազմարարական աշխատանքը շարունակուել է երկար եւ ամբողջապէս աւարտուել է միայն 1827ին⁵: Գրքի առաջաբանը գրել է Ներսէս արքեպիսկոպոսը: Գրքի 600րդ էջից յետոյ չհամարակալուած երեք թերթերից երկուսի վրայ տպագրուել է Չարուխչեանի կտակը, երրորդ թերթի դիմերեսին՝ տպարանը ձեռք բերելու եւ Ամստերդամից Թիֆլիս փոխադրելու մասին յիշատակարանը⁶:

Տպագրուել է գրքի 1600 օրինակ: Ներսէս արքեպիսկոպոսը կանխաւ որոշել էր գիրքը վաճառել 10 արծաթ ռուբլով եւ գուցէ սկզբնական շրջանում այդ գնով վաճառուել է, բայց անելի ուշ գրքի գին է սահմանուել 6 արծաթ ռուբլի: Որոշուել է չքատր աշակերտներին գիրքը ձրի յատկացնել:

Չամչեանի գրքի ընտրութիւնն ու տպագրութեան կազմակերպումը, այնուամէնայնիւ միանշանակ չի ընդունուել, դարձել է խօսակցութեան նիւթ: Ասել են թէ հարկ չկար Մխիթարեան վարդապետի չոր ու ցամաք աշխատանքը տպել, երբ կարելի էր տպագրել Միքայէլ վրդ. Սալլանթեանի⁷ պատրաստած քերականութիւնը: Այս խնդրին Ներսէս արքեպիսկոպոսն արձագանգել է 1827ի Նոյեմբերի 28ին տէր Յովսէփ Ալամդարեանին Երեւանից ուղարկած նամակով: Նա գրել է, որ տուեալ քերականութեան ընտրութիւնը հաստատապէս կատարուել է յանուն իր հիմնած հոգետոր դպրոցի սովորողների շահերի եւ որ ինքը բամբասանքներով չի առաջնորդուում: Աւելի լաւ պայմանների ժամանակ հաշուի կ'առնուի այլ գրքերի տպագրութեան հարցը եւ:

Քերականութիւնի կազմարարական աշխատանքները բաւական աշխատատար են եղել: Օրինակ, յայտնի է, որ 1827-30ին գրքի 150 օրինակ է պատրաստուել, ինչի համար կազմարարին վճարուել է 53 ռուբլի 25 կո-

⁵ Ա. Երիցեանց, 1824-1899. *Ներսիսեան հոգետոր դպրոցը*, տպարան Յովհաննէս Մարտիրոսեանցի, Թիֆլիս, 1898, էջ 122:

⁶ Հայր Միքայէլ Վարդապետ Չամչեանց, *Քերականութիւն Հայկազեան լեզուի, յօրինեալ ըստ նախնի ուղղախօսութեան ի Հայր Միքայէլ Վարդապետէ Չամչեանց: Ի Հայրապետութեայն Տէառոյն Եփրեմի Սրբազնագոյն կաթողիկոսի ամենայն Հայոց*, Տիֆլիս, Տպարանի Ուսումնարանի Հայոց ընծայելոյ ազնուական Գէորգայ Երեմեան Արծրունոյ, 1826 թ., 600 էջ:

⁷ Միքայէլ վրդ. Սալլանթեան (Յովակիմ, 1782-1851).- քերական, մանկավարժ, եկեղեցական գործիչ՝ արքեպիսկոպոս: Սովորել է Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան վարժարանում: 1810-22՝ եղել է Վրաստանի, Աստրախանի, Դրիմի կաթողիկ հայերի առաջնորդ: 1822ին ընդունել է Հայ Առաքելական Եկեղեցու դասանաւք: Տիրապետել է լատիներէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն, արաբերէն լեզուներին: 1827ին հրատարակել է *Քերականութիւն գրաբառ լեզուիս Հայոց: Նորակարգ ոճով ի պէս աշակերտաց գերահոչակ ճեմարանին կառուցելոյ ի Մոսկով:... Բաժանեալ յերկուս հապորս, ի փոքր եւ ի մեծ, հոգր. Ա. Փոքր քերականութիւն* (տպ. Օգոստեան Սեմէնի, Մոսկուա, 1827) դասագիրքը:

պէկ⁸: Նոյն ժամանակաշրջանում գրքի վաճառքից ստացուել է 406 արծաթ ռուբլի⁹: 1847ին վիճակագրական հաշուետուութեան համաձայն տպարանի գրատանը դեռեւս առկայ էր չվաճառուած *Քերականութիւնի* 657 օրինակ¹⁰:

Ներսէս արքեպիսկոպոսը մտածել է նաեւ Հնդկաստանում գործող հայկական դպրոցների աշակերտներին քերականութեան գրքով ապահովելու մասին: Նա հրահանգել է *Քերականութիւնի* որոշակի քանակ յատկացնել այդ դպրոցներին: Նա մասնատրապէս յանձնարարել է Ալամդարեանին. «... զի տպարան Ուսումնարանի Հայոց ի Թիֆլիզ՝ տպեսցէ ի միտս եւ ի խորհուրդս Հայկազանց զհոգի ազգասիրութեան. սմին իրի՝ ընտրելագոյն համարիմ օժանդակել դպրոցաց Հայոց՝ ի Կալկաթայ, ի Մադրաս եւ յայլ քաղաքս Հնդկաստանի, յորս գտանիցինն, նաեւ՝ ի Բուշեռ եւ Բասրայ, այսպիսի մակագրութեամբ նուիրելով իւրաքանչիւրոց նոցա զքերականութիւնս ըստ չափու. 'Տպարանի Ուսումնարանի Հայոց ի Տիֆլիս' նուիրանք ազգասիրութեան ուսումնարանի Հայոց ի Կալկաթայ»¹¹: Ահա այսպէս է գրքերի որոշ քանակների վրայ յայտնուել ծանօթ նուիրատուական նախադասութիւնը, որը շփոթմունքի պատճառ է դարձել այն չափով, որ նման մի գրքի պատճառով¹² դիտարկուել է նոյն տարում նոյն գրքի երկու տարբեր հրատարակութիւնների տեսութիւնը: Փաստօրէն նուիրատուական նախադասութիւնը դրուել է Կալկաթայի, Մադրասի, Բուշեռի, Բասրայի, գուցէ նաեւ այլ քաղաքների նշումներով: Ներսէս արքեպիսկոպոսը նաեւ յանձնարարել է ո՛ր դպրոցին քանի գիրք յատկացնել, օրինակ՝ Կալկաթային 50, Բուշեռին՝ 30, միւսներին, այդ թւում Մադրասի ուսումնարանին՝ 20ական:

Բանասէր-մատենագէտ Դալթեանը¹³ դիտարկելով նոյն գրքի երկու տիտղոսաթերթերը, մանրամասների մէջ չխորանալով, եզրակացրել է, որ նոյն տարուայ մէջ գիրքը երկու անգամ է տպագրուել: Անդրադառնալով երկու գրքերի տպագրութեան հաւանական հերթականութեանը նա համարել է, որ այն գիրքը, որի տիտղոսաթերթի վրայ կայ «Տպարանի Ուսումնարանի Հայոց ի Տիֆլիս» նուիրանք ազգասիրութեան Ուսումնարանի Հայոց ի Մատրաս» նուիրագիրը, տպագրուել է երկրորդը, որով որոշել է, որ այդու նոյն տարուայ մէջ եղել է *Քերականութիւնի* երկու հրատարակու-

⁸ Երիցեանց, էջ 228:

⁹ Նոյն:

¹⁰ Նոյն, էջ 433:

¹¹ Նոյն, էջ 125:

¹² Գիրքը գտնուում է ՀԱԳում: Դրա վրայի նուիրագրում յիշուել է Մադրաս քաղաքը:

¹³ Հայկ Դալթեան, *Հայ գիրքը 1801-1850 թուականներին. մատենագիտութիւն, խմբագիր Յ.Ս. Անասեան, ՀՍՍՀ կուլտուրայի մինիստրութիւն, Երեւան, 1967, էջ 140:*

թին¹⁴։ Եթե նրա ձեռքում յայտնուէր Կալկաթայի, Բուշէոյի եւ այլ քաղաքների անունով նուիրագիր ունեցող տիտղոսաթերթերով գիրք՝ հաւանաբար դրանցից իւրաքանչիւրը կը համարուէր ա՛յլ հրատարակութիւն։

Որպէսզի պարզենք թէ արդե՞՞ք իրականում եղել է երկու հրատարակութիւն, ուսումնասիրել ենք 1826ին տպագրուած երկու հրատարակութիւնները։ Դրանք տիտղոսաթերթից սկսած մինչեւ 600րդ էջն ու չհամարակալուած չորս թերթերը, բացարձակապէս նոյնն են. միակ տարբերութիւնը տիտղոսաթերթի վրայ եղած նուիրատուական նախադասութիւն-յաւելումն է, որ տեղադրուել է զարդանկարի փոխարէն։

Խաչատուր Աբովեանի անուան Հայկական Պետական Մանկավարժական Համալսարանի (ԽԱՀՊՄՀ) գիտական գրադարանում առկայ գինանշանով տիտղոսաթերթով օրինակը համեմատել ենք Հայաստանի Ազգային Գրադարանում (ՀԱԳ) պահուող երկու տարբեր տիտղոսաթերթերով օրինակների հետ։ Համեմատել ենք նաեւ 1779ին Վենետիկում տպագրուած օրինակի հետ¹⁵։ ՀԱԳում պահուող երկու տարբեր տիտղոսաթերթերով գրքերը, ինչպէս նաեւ ԽԱՀՊՄՀի գրադարանում պահուող գիրքը ջրի կաթիլի պէս նոյնն են։ Այսինքն տարբեր հրատարակութիւն լինելու համար դրանց բովանդակութեան մէջ որոշակի նիւթեր պիտի տարբեր լինէին։ Նման բան չկայ։ Այսինքն նոյն տարում երկրորդ հրատարակութեան մասին խօսք չի կարող լինել։ Մենք գործ ունենք մէկ հրատարակութեան հետ, որի որոշ քանակների վրայ ըստ նուիրանքի նուիրատուական նախադասութիւն է առկայ։

Եթե իրականում նոյն տարուայ ընթացքում *Քերականութիւն հայկազեան լեզուի* գրքի երկրորդ հատարակութիւն լինէր դրա մասին հրատարակիչներն անվերապահօրէն նշում կը կատարէին, ինչպէս նշել են նոյն տպարանում տպագրուած այլ գրքերի դէպքում։ Նման փաստի արձանագրում չկայ նաեւ պատմաբան, խնդրի լաւագիտակ Ալեքսանդր Երիցեանի՝ թեմային առնչուող հրատարակութիւններում։

¹⁴ Այլ առիթով ուսումնասիրել ենք ԽԱՀՊՄՀի գրադարանում պահուող եւ այդ ժամանակ Թիֆլիսում տպագրուած *Քերականութիւնի* առաջին-երկրորդ հրատարակութիւն համարող երկու գրքերը, հրատարակել ենք յօդուած (Տիգրան Պետրոսեանց, Տիրուի Սիրեկանեան, «Հնատիպ, հազուագիտ, սովորական տպագիր գրքերի ձեռագիր յիշատակարանները պատմական սկզբնաղբիւր», *Էջմիածին*, 2:2019, էջ 101-2)։

¹⁵ Այս քննութիւնը հնարատրութիւն տուեց ճշտելու եւ մէկ հնատիպ գրքի առկայութիւն ԽԱՀՊՄՀի գիտական գրադարանում։ Մինչ այս քննութիւնը ԽԱՀՊՄՀի գիտական գրադարանում եղած *Քերականութիւն հայկազեան լեզուի* երկու գրքերը գրանցուել են որպէս Թիֆլիսում 1826ին տպագրուած գրքեր։ Մեր նոր ուսումնասիրութեամբ ճշտել ենք, որ տիտղոսաթերթ չունեցող գիրքն իրականում 1779ին Վենետիկում տպագրուած գիրք է։

Բազմավաստակ բանասեր-մատենագետ Դավթեանը եւս մէկ վրիպում ունի: Թիֆլիսում 1826ին տպագրուած *Քերականութիւն*ին վերաբերող ծանօթագրութիւնում նշել է, որ 582 էջահամարից յետոյ միանգամից նշուել է 591ը: Իրօք այդպէս է թէ՛ ԽԱՀՊՄՀում գտնող գրքի դէպքում, թէ՛ ՀԱԳում գտնուող օրինակի դէպքում: Հնարատր է, որ նոյնը կը լինի նաեւ այլ օրինակներում: Մենք ԽԱՀՊՄՀի գրադարանի օրինակը մանրակրկիտ համեմատել ենք Վենետիկի 1779ի հրատարակութեան հետ: Արձանագրենք. կարծում ենք պարզապէս 583-590 թուահամարներով էջերի մամուլը գուցէ կազմարարի մեղքով կամ պատահաբար չի տեղադրուել գրքի որոշակի քանակներում:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Մխիթարեան միաբանութեան անդամ Միքայէլ վրդ. Չամչեանցի *Քերականութիւն հայկազեան լեզուի* գիրքը Թիֆլիսի Ներսիսեան հոգետորդաբոցի տպարանում հրատարակուել է Հայ Առաքելական Եկեղեցու Վիրքի հոգետր թեմի առաջնորդ Ներսէս արքեպիսկոպոս Աշտարակեցու հրամանով, այն տպագրուել է մէկ անգամ, երկրորդ հրատարակութիւն չի ունեցել: Բանասեր-մատենագետ Հայկ Դավթեանը երկրորդ հրատարակութեան մասին գաղափարն առաջադրել է միայն այն պատճառով, որ գրքերից մէկի տիտղոսաթերթի վրայ տեսել է նուիրատուութիւն Մադրասի ուսումնարանին նախադասութիւնը: Այն անելացուել է Ներսէս արքեպիսկոպոսի պահանջով: Հաւանաբար նման նուիրատուական նախադասութիւն առկայ է նաեւ գրքերի այն օրինակների վրայ, որոնք ուղարկուել են Կալկաթայի, Բուշէդի, Բասրայի ուսումնական հաստատութիւններին: Նման պարագայում կարող ենք մտածել, որ իւրաքանչիւր նուիրատուական նախադասութեան համար կարող ենք նաեւ երկրորդ, երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ հրատարակութիւններ յայտագրել:

DID FATHER MIKAYEL CHAMCHIAN'S *GRAMMAR OF THE ARMENIAN LANGUAGE* HAVE MORE THAN ONE PRINTING IN TBILISI IN 1826?

(Summary)

TIRUHI SIREKANYAN (tiruhi.sirekanyan@list.ru)

One of the most important publications of the Nersisyan Theological School in Tiflis was the publication of the Mekhitarist Father Mikayel Chamchian's book *Grammar of the Haikazian Language*, originally published in Venice in 1779. However, due to different versions of its title page, the renowned bibliographer Haig Davtian was confused and considered there were two publications of the book in a single year.

The paper analyses in detail the title pages of several copies of the 1826 publication and argues that the two editions of the same book were printed in the same year, 1826. The simple reason is that a donation note was added instead of an ornament on the title pages of several dozens of the book (about 150 copies) as these were delivered to the Armenian College of India at the request of Archbishop Nerses Ashtaraketsi, who supervised the printing of the book.